

УДК 94:323(=411.16)(569.4)

Зайченко І. А., ДонНУ

ПОЛІТИЧНА САМООРГАНІЗАЦІЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ГРОМАДИ ПАЛЕСТИНИ

Стаття присвячена проблемі реалізації єврейською громадою Палестини права на формування інститутів самоуправління. Тяглість традиції політичної самоорганізації ішува (єврейської громади) з Османської доби та британського мандатного періоду сформувала не тільки передумови для безболісної зміни статусу і традиційної свідомості громади на національний. Вона також демонструє позитивний досвід практичної реалізації політичних проектів національного оновлення.

На основі аналізу системи британського урядового управління підмандатною Палестиною та участі євреїв у політико-адміністративному житті країни, охарактеризовано процес утворення розгалуженої системи представницьких органів та інститутів ішува, які охоплювали всі сфери його життя. Наголошується на тому, що успіх створення «єврейського національного осередку» як переддержавної форми самоорганізації єврейської громади значною мірою зумовлювався активним міжнародним представництвом органів державного сіонізму, що сформувався в період занепаду «золотого століття» європейського націоналізму.

Зазначається, що при всіх труднощах і зигзагах реалізації сіоністського проекту єврейського державотворення, а відтак – в умовах формування різко конфліктної ідеології з боку арабів, реалізоване єврейською громадою Палестини право на самоорганізацію може кваліфікуватися в якості ключової передумови успіху створення Держави Ізраїль.

Ключові слова: єврейська громада (ішув), «єврейський національний осередок», самоорганізація, державний сіонізм, алія, національна держава.

Під впливом комплексу об'єктивних факторів процес формування єврейської держави в Палестині опинився в епіцентрі кардинальних політичних і соціально-економічних проблем особливої наукової актуальності та великої практичної значущості. Задовго до юридичного рішення про створення Держави Ізраїль 14 травня 1948 р. у Святій землі формувалася чисельна єврейська громада, незгодна з розсіянням єврейського народу, та почали складатися квазідержавні інститути управління, що з проголошення незалежності Ізраїлю автоматично перетворилися на державні.

Позитивний досвід переселенського суспільства Ізраїлю та сіоністська модель «країни шляху» на сучасному етапі відтворюються палестинськими арабами. Водночас, у результаті отримання Палестинською автономією 29 листопада 2012 р. статусу постійного спостерігача при ООН процес національно-державного будівництва на цій території вийшов на принципово новий рівень, разом з тим якісно нове звучання отримали події, що мали місце в «єврейському національному осередку» («Jewish National Home») Палестини.

У цьому сенсі доречно проаналізувати історичний аспект формування в Палестині єврейських громадських органів управління і виявити передумови успіху сіоністського проекту єврейської держави.

Наукова актуальність проблеми зумовлена станом її дослідження в академічній і науково-популярній літературі: проблема формування єврейських представницьких органів у Палестині та становлення «національного осередку» єврейського народу вивчаються настільки, наскільки їх згадка є корисною в дослідженні ідеології цього протистояння. Наукові розвідки з зазначеної проблеми у вітчизняній історіографії належать С.С. Щевельову, проте більше зосереджені на формуванні ідеології арабо-єврейського конфлікту [6]. Окремим аспектам розбудови єврейської держави в Палестині присвячені роботи ізраїльських науковців – І. Алона [1], М. Паїла [5] та російсько-ізраїльського дослідника Алека Д. Епштейна [7]. Зарубіжна ревізована історіографія проблеми, що зародилася в 1950 р., представлена в даній статті роботами Е. Кедурі [11] та Б. Вассерштейна [18]. Зауважимо, що використана у статті література із доволі потужної історіографічної бази конфлікту на Близькому Сході, вкрай

чиновників відбувався не за етнорелігійним принципом, а виходячи з наявності у кандидата на посаду освіти та професійних навичок, і в цьому сенсі саме християнська і єврейська громади краще за інших були здатні надати необхідні кадри.

Прагнучи продемонструвати своє об'єктивне ставлення до всіх конфесій та етноконфесійних громад країни, всупереч звинуваченням у сіоністському лобі, Г. Семюел оголосив про амністію вождям арабських заколотів 1920 р. [14, с. 97]. У той же час в його офіційній заяві відносно ключових напрямів британської політики в країні, зокрема, наголошувалося на обов'язку «...вжити необхідних заходів для відновлення (re-constitution) єврейського національного осередку в Палестині» [11, с. 256]. Вочевидь, ця позиція Лондона, відтворена Г. Семюелем, могла розцінюватися як сигнал і правовий ґрунт для формування сіоністами розгалуженої системи координації та всебічного охоплення життя ішува.

По-перше, на виконання ст. 4 Мандата Великої Британії на Палестину («створення єврейської організації для переговорів і співробітництва з адміністрацією Палестини з економічних, соціальних та інших питань» [12]) у травні 1919 р. в Єрусалимі облаштувалася сіоністська комісія: 41 з 78 членів Виконкому і Генеральної ради ВСО перебували в країні [15].

Зауважимо, що британський уряд та адміністрація в Палестині координували свою діяльність з ВСО в питаннях, найбільш актуальних для сіоністів у процесі досягнення їхньої політичної мети: колонізація Палестини, імміграція, купівля землі. Більш того, мандатна адміністрація проводила офіційні переговори з політичним відділом ВСО, визнаним в якості Міністерства закордонних справ сіоністського руху, який у свою чергу консультувався з Лігою націй. За ВСО англійцями визнавалися повноваження в економічних і адміністративних питаннях життя єврейської громади.

По-друге, у 1920 р. представники ішува скликали Збори депутатів, що з часом стали своєрідним парламентом громади. До речі, в 1928 р. Збори депутатів було визнано у якості політичного органу єврейської громади [16; 10, с. 5]. Виконання рішень Зборів покладалося на Національний комітет – виконавчий орган, який в силу своєї численності перетворився на доволі громіздку структуру, що змусило його обрати зі свого числа Правління – Ваад леумі – для виконання поточної роботи.

По-третє, створена в 1920 р. і діюча донині Федерація трудящих Ерец-Ізраель Гістадрут одразу ж залучила до кола своїх функціональних обов'язків не лише захист інтересів єврейських трудящих, але і забезпечення сфери охорони здоров'я, освіти і культури [7, с. 93].

Насамкінець, трактуючи зміст ст. 17 Мандата на свою користь («адміністрація Палестини має право формувати на добровольчих засадах сили, необхідні для збереження миру й порядку..., для захисту країни... які б підпорядковувалися виключно мандатарію» [12]), євреї почали активно формувати напівпідпільні збройні загони самооборони – «Хагана». Взагалі ідею захисту кібуців і майна їхніх членів привезли з собою учасники другої хвилі переселення – алії 1904-1914 рр. Учасники цієї алії - сповнена соціального радикалізму молодь, ідеї якої формувалися під впливом «Бунд», «Поалей-Ціон», - не погоджувалися миритися з грабежами та погромами в дусі російського побутового антисемітизму.

Контакти між євреями-колоністами і бійцями «Хагани» носили взаємовигідний характер: «Хагана» обороняла поселення, члени котрого в ній служили. Офіційно сіоністські керівники заперечували свій зв'язок із цією організацією, однак кожен населений пункт у Палестині, в якому проживала більш-менш значна кількість євреїв, мав свою «Хагану», забезпечену нелегально імпортованою зброєю [1, с.67; 5, с. 16].

Врешті-решт, своє ключове завдання єврейська громада Палестини вбачала в розширенні імміграції до Ерец-Ізраель, що мала б створити демографічну перевагу над арабами-мусульманами. Згідно відомостей перепису населення від 31.03.1919 р. загальна чисельність населення Палестини складала 647,85 тис. осіб, з них: мусульмани (араби) - 515 тис. (79%), юдеї (євреї) - 65,3 тис. (10%), інші – 67,55 тис. (11%) [15, с. 97]. Надалі це відкривало можливості перетворення «національного осередку» на національну державу, чого не приховували активісти сіоністського руху. У той же час, у травні 1921 р. в результаті роботи в Єрусалимі четвертого Арабського конгресу було сформовано Верховний виконавчий

мусульманської більшості. Тим паче, це було важливо з огляду на 70-ти мільйонну мусульманську громаду Британської Індії.

З іншого боку, формально Велика Британія надала всім етноконфесійним громадам Палестини рівні права та можливості створення системи власних громадських представницьких органів. Невдала спроба використання цієї можливості палестинськими арабами пояснюється, на нашу думку, відсутністю єдиного підходу до питання щодо арабської держави. Навідміну від сіоністів, політична мета яких була поступово досягнута за 50 років з моменту консолідації руху довкола єдиного проекту – «єврейський національний осередок», політизована частина палестинських арабів стикнулася з проблемою самоідентифікації. У різний час вона вбачала своє майбутнє у складі Великої Сирії, королівства Хіджаз і нарешті – в еміраті Трансйорданія. У той же час неможна ігнорувати фактор, що значно ускладнив і загальмував від самого початку процес арабського державотворення в Палестині. Британський мандат на цю країну був покликаний забезпечити умови для нормального економічного, політичного, культурно-релігійного розвитку арабської громади та інших етнічних і конфесійних громад в Палестині синхронно з інкорпорацією єврейської складової в життя країни. Спроби мандатної адміністрації створити систему самоврядування, засновану на пропорційному представництві всіх релігійних громад Палестини в органах законодавчої влади, зазнали невдачі, причиною якої були існуючі соціально-політичні протиріччя між єврейською та арабо-мусульманською громадами Палестини.

Отже, з моменту започаткування «єврейського національного осередку» в ставленні палестинських арабів до нього сформувалася і, вочевидь, домінувала різко конфліктна ідеологія. Підбурювання до бунту проти єврейської громади і саботаж співпраці з британською мандатною адміністрацією призвели до того, що у формально рівних стартових умовах, право на самоорганізацію було використано лише єврейською громадою Палестини.

Використана література:

1. Алон И. Хагана // Арабо-израильские войны / И. Алон. – М.-СПб: АСТ – Terra Fantastica, 2004 – С. 11-188.
2. Амин Саид. Восстание арабов в XX веке / Пер. с араб., предисл. и ред. Е. А. Беляева. – М.: Прогресс, 1964. – 350 с.
3. Истоки и история проблемы Палестины. Часть I. 1917 – 1947. – Нью-Йорк: ООН, 1978. – 116 с.
4. Омельченко О. А. Всеобщая история государства и права: в 2 т. – Т. 2 / О. А. Омельченко. – 4-е изд. - М.: ЭКСМО : Eksmo Education, 2006. – 576 с.
5. Паил М. Становление сил еврейской обороны, 1907-1948 / Меир Паил; пер. с иврита А. Белова под ред. А. Садагурской. – Иерусалим: Изд-во Министерства обороны Израиля; Институт истории сил еврейской самообороны «Хагана» им. И. Галили, 1987. – 164 с.
6. Щевелев С. С. Палестина под мандатом Великобритании (1920 – 1948 гг.) / С.С. Щевелев. – Симферополь: Таврия-Плюс, 1999. – 400 с.
7. Эпштейн Д. Алек. Войны и дипломатия. Арабо-израильский конфликт в XX веке. – К.: Дух і літера, 2003. – 216 с.
8. Balfour Declaration (November 2, 1917) / British Government 1914-1953. Selected Documents. – L.: Methuen, 1955. – 416 p. – P. 132-133.
9. Great Britain. Colonial office. Palestine Royal Commission. Memoranda Prepared by the Government of Palestine. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1937. – 207 p.
10. Great Britain. Colonial office. Palestine. Statement of Policy. Presented by the Secretary of State for the Colonies to Parliament by Command of His Majesty. May, 1939. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1939. – 12 p.
11. Kedourie E. Sir Herbert Samuel and the Government of Palestine // E. Kedourie. - The Chatham House Version and Other Middle Eastern Studies. – Hanover; L.: Univ. Press of New England, 1984. – 488 p.

process of formation representative bodies and institutions of the Yishuv. They covered all the areas of Yishuv's life. The success of creating the "Jewish National Home" as a form of self-organization of the Jewish community in large measure was due to active international representation of WZO.

It is noted that in all the difficulties and zigzags of the implementation of the Zionist project of a Jewish state, and therefore in the conditions of formation of conflicting ideology with the Arabs, the right to self-organization, which was realized by the Jewish community of Palestine, may qualify as a key precondition of Israel success.

Keywords: *Jewish community (the Yishuv), the "Jewish National Home", self-organization, state Zionism, Aliya, the nation-state.*